

України сприяє розвитку любові до Батьківщини, гордості за її здобутки, поваги до боротьби попередніх поколінь. Народ, який знає своє минуле, ніколи не стане безликою масою — він зберігає власну гідність і здатен створювати сильну, незалежну державу.

Отже, знання історії — це не просто частина освітнього процесу, а важливий

чинник духовного і державного розвитку. Від рівня історичної свідомості залежить майбутнє нації, її єдність і здатність протистояти викликам сучасності. Формування історичної пам'яті має бути одним із головних завдань освіти, культури та виховання молоді в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, молоді і батьків. Полтава. 1994. 190 с.
2. Вербицька П. В. Проблеми історичної пам'яті у проекції на завдання сучасної історичної освіти. *Вісник Національного Університету «Львівська політехніка». Держава та армія. 2012. № 724. С.251-254.*
3. Зелінська Є. І. Національна самосвідомість та фактори її формування. Філософські проблеми гуманітарних наук. 2009. URL: <http://www.infolibrary.com.ua/books-text11405.html>
4. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: mon.gov.ua/patriotichne-vix-metodichni-19-05-2015.pdf
5. Методичні рекомендації щодо 100-річчя української революції 1971-1921 років. URL: <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/metodichni-rekomendatsii-do-100-richchya-ukrainskoi-revolutsii-1917-1921-rokiv>
6. Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді. Рішення Колегії міністерства освіти і науки України від 25.06.2009. Протокол N 7/2–4. URL: <http://zakon.nau.ua>
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Радянська школа. 1976. Т.2. С.149-416.
8. Удод О. А. Шкільна історична освіта як репрезентант політики пам'яті. *Національна та історична пам'ять. 2013. Вип. 8. С. 8-13.*
9. Ющишин О.І. Поняття національного характеру, ментальності і національної свідомості як інструмент культурологічного аналізу. *Наук. журнал. 2010. № 3. С. 221-227.*

*Стаття надійшла до редакції
08 листопада 2025 р*

ОСВІТА ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.015.31:17.022.1

КОЗІГОРА МАРІЯ

PhD за спеціальністю Психологія, старший викладач кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Анотація. У статті висвітлено роль освіти як провідного чинника формування моральної культури особистості в умовах сучасних суспільних змін. Показано, що освітній процес сприяє розвитку моральної свідомості, гуманістичних цінностей та соціальної відповідальності людини. Наголошено на значенні педагогічного впливу у становленні морально зрілої та духовно розвиненої особистості.

Ключові слова: освіта, моральна культура, особистість, цінності, виховання.

Постановка проблеми. Сучасні соціокультурні трансформації, зумовлені глобалізаційними процесами, воєнними викликами та моральною кризою суспільства, актуалізують проблему формування моральної культури особистості як важливого чинника її духовного розвитку та соціальної відповідальності. Освіта в цьому контексті постає не лише як система передачі знань, а як потужний механізм виховання гуманістичних цінностей, етичних норм поведінки, здатності до морального вибору й саморефлексії. Відтак, постає потреба в осмисленні педагогічних умов, форм і засобів, що забезпечують ефективне становлення моральної культури здобувачів освіти в сучасному освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування моральної культури особистості висвітлюється у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких Л. Пуховська, В. Гуменюк, Р. Сопівник, О. Линовичка, І. Зязюн, І. Бех та ін. Науковці розглядають моральну культуру як інтегративну характеристику особистості, що відображає рівень її духовного розвитку, моральної свідомості та здатності до етичного вибору. І. Бех акцентує увагу на вихованні моральної свідомості, І. Зязюн – на зв'язку моральності з педагогічною майстерністю, Л. Пуховська – на формуванні моральних цінностей у професійній підготовці педагога. Зарубіжний досвід (В. Гуменюк, О. Линовичка) підкреслює значення розвитку етичної культури, громадянської відповідальності та гуманістичних орієнтацій у системі освіти.

Мета статті: теоретичне обґрунтування ролі освіти як чинника становлення моральної культури особистості та визначення педагогічних умов, що сприяють формуванню моральних цінностей, гуманістичних орієнтацій і соціально відповідальної поведінки здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Моральна культура – це складне соціально-психологічне утворення, яке характеризує рівень морального розвитку особистості та відображає її здатність свідомо керуватися етичними принципами у власній поведінці, діяльності та міжособистісних взаєминах. У структурі моральної культури поєднуються моральна свідомість, почуття, переконання, ціннісні орієнтації, мотиви та практичні вчинки, що реалізуються у конкретних життєвих ситуаціях. Вона формується в процесі соціалізації та освіти, виступаючи показником духовної зрілості особистості, її внутрішньої відповідальності, гуманістичної спрямованості та здатності до морального саморозвитку. Моральна культура забезпечує гармонію між знанням моральних норм і їхнім практичним дотриманням, сприяє становленню особистості як активного, морально свідомого члена суспільства.

Н. Печко зазначає: «Духовна культура особистості є феноменологічною цілісністю смислів, образів, цінностей, прагнень і сподівань, в яких фіксуються прагнення кожної людини ідеального комунікативного єднання з «Іншим» у середовищі культурно-цивілізаційної взаємодії. У цьому середовищі саме моральна культура є тим феноменом, який має найбільший потенціал

єднання духовно енергетичних здатностей особистості з нормативними елементами соціокультурної та глобально-цивілізаційної системи. Засновані на вільному самовизначенні, взаємності й довірі, варіюючись за своєю глибиною від суто ділових стосунків до дружби і любові, що охоплюють усю суб'єктивність людини, такі моральні відносини поширюються в просторі культури «неначе жива субстанція комунікативного людського розуму – розуму, що використовує свою внутрішню рухливість, свій інтерсуб'єктивний варіативний устрій для вписування людської спільноти у навколишнє буття. Моральна культура особистості як духовно-комунікативний феномен, зрештою, і дає змогу створювати соціокультурне середовище тих змістів, образів, цінностей, відчуттів, на основі яких відбувається взаєморозуміння, діалогічна творчість, морально-вольовий контакт між особистісного і міжкультурного характеру. Неможливо в процесі суспільної життєдіяльності уникнути моральної форми духовної саморегуляції, що означає, що кожен наступний особистісно-екзистенціальний вибір для людини є морально-культурною дією, сутність якої значно залежить від рівня морального виховання особистості і того суспільного середовища, в якому вона перебуває» [3, с. 99].

На думку Н. Капітан, моральна культура ґрунтується на усвідомленій індивідом моралі – сукупності поглядів, уявлень, норм і оцінок, вироблених людством, що регулюють поведінку відповідно до загальнолюдських цінностей. Вона підкреслює, що мораль і культура перебувають у тісному взаємозв'язку: мораль є складовою культури, а культура без моральних орієнтирів втрачає свою гуманістичну сутність. Моральна культура проявляється у гармонійному поєднанні

знань про моральні цінності, етичних почуттів, оцінок, емоцій і поведінкових умінь, які забезпечують морально вмотивовану діяльність особистості [1].

К. Латишевська наголошує, що в освітньому контексті моральна культура формується під впливом культурно-освітнього середовища: школа, педагогічна діяльність, взаємодія з учителем і однолітками стають ключовими просторами для становлення моральної культури. Крім того, підкреслюється, що моральна культура особистості має стати не просто набором знань про мораль, а внутрішньою потребою, переконанням, активною рушійною силою моральних вчинків та гуманістичних орієнтацій. За її підходом, ефективне формування моральної культури передбачає розвиток таких компонентів, як знання (когнітивний аспект), мотивація та ціннісне ставлення (мотиваційно-ціннісний аспект), емоційно-оцінний рівень (емоційна складова) і дієві практики (організаційно-діяльнісний аспект). К. Латишевська визначає моральну культуру особистості як комплексну морально-педагогічну категорію, яка в освітньому процесі розвивається через поєднання знань, цінностей, практичного досвіду та самоусвідомлення, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню соціально відповідальної і морально зрілої особистості [2].

Освіта є ключовим соціокультурним інститутом, який забезпечує не лише інтелектуальний розвиток, а й морально-ціннісне становлення особистості. У процесі освітньої взаємодії відбувається інтеріоризація моральних норм, засвоєння гуманістичних цінностей, формування етичної свідомості та соціальної відповідальності індивіда. Саме освітнє середовище створює умови для розвитку когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів моральної

культури, сприяючи інтеграції моральних знань у сферу особистісних переконань і практичної діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє педагог як носій моральних орієнтацій, зразок професійної етики й культурної рефлексії, чия діяльність забезпечує трансляцію моральних смислів і формування у здобувачів освіти здатності до морального вибору.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, моральна культура особистості постає як складне багаторівневе утворення, що інтегрує моральну свідомість, етичні почуття, ціннісні орієнтації, переконання та практичну поведінку

людини. Її становлення тісно пов'язане з освітнім процесом, який виступає провідним чинником духовного й морального розвитку індивіда. Освіта забезпечує не лише інтелектуальне зростання, а й створює умови для інтеріоризації моральних норм, засвоєння гуманістичних цінностей і формування соціально відповідальної поведінки. Педагогічна діяльність, взаємодія в освітньому середовищі, приклад учителя як морального авторитета сприяють гармонійному поєднанню когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів моральної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Капітан Н. О. Поняття «моральна культура»: зміст та сутність дефініції. URL: <https://surl.li/rurlve> (дата звернення: 07.11.2025).
2. Латишевська К. В. Філософський аналіз поняття «моральна культура вчителя». URL: <https://surl.li/ffsdvg> (дата звернення: 07.11.2025).
3. Печко Н. Формування моральної культури як основна мета виховання особистості. *Вища освіта України*, 2013. Вип. (1). С. 98–104.

*Стаття надійшла до редакції
10 листопада 2025 р*

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ЗА КНЯЗЮВАННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

УДК 37.014:94(477)''10''

МАРЧУК СЕРГІЙ,

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Abstract. *The article examines the development of education during the reign of Prince Yaroslav the Wise in Ancient Rus. It explores the processes of the consolidation of the Christian faith, cultural flourishing, and the establishment of schools, libraries, and monasteries. Particular attention is given to the prince's role in shaping an educated society and to the impact of his educational policy on the further development of national culture.*

Keywords: *Yaroslav the Wise, Ancient Rus, education, school, Christianity, cultural life.*

Постановка проблеми. Ярослав Мудрий по праву належить до найвидатніших правителів не лише Русі, а й усієї Європи. У роки його правління Київське князівство досягло нового етапу свого розвитку та міжнародного визнання. Було розширено

територію держави, зміцнено її кордони, налагоджено активні зв'язки з європейськими країнами [8, с. 4].

Проблема розвитку освіти Давньої Русі є однією з ключових тем у дослідженні історії української культури та педагогіки.